

Богдан Малиняк

*доктор економічних наук, професор,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна
ternomal@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6965-393X*

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ Й ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ У СВІТЛІ АКТУАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ ПРІОРИТЕТІВ

Успішне досягнення визначених цілей, які передбачають використання бюджетних коштів, залежить від багатьох умов. Майстерність суб'єктів формування та виконання видатків бюджету полягає в тому щоб обмежений ресурс, який перебуває в розпорядженні органів державного управління чи місцевого самоврядування, застосувати з максимальною користю в реалізації системи функцій видатків бюджету. Перманентна зміна середовища, в якому відбувається здійснення бюджетних видатків потребує креативного підходу у визначенні параметрів видатків бюджету. Разом з тим важливим завданням фінансової науки є пропонування системи універсальних принципів, які слугують дороговказом для побудови оптимальних видатків.

Незважаючи на важливість цього питання, в науковій літературі воно висвітлено доволі фрагментарно. Значно більше уваги науковці приділяють дослідженню принципів бюджету і бюджетної системи. Хоч видатки бюджету є його складовою частиною, що передбачає поширення загальних принципів також на видаткову частину, зауважимо, що вона становить не лише один з елементів бюджету, а й відіграє особливу роль у забезпеченні належного функціонування самого бюджету та ефективної взаємодії з екзогенним середовищем. Тому видатки мають особливі властивості, чим зумовлюється потреба в застосуванні відмінних підходів до побудови принципів бюджетних

видатків. З огляду на це формулювання принципів бюджетних видатків має не лише важливу наукову цінність, а й важливе прикладне значення.

В наукових дослідженнях вчені часто наводять інтерпретацію засадничих принципів бюджету в контексті його видаткової частини. Так, Н. Дехтяр, І. Боярко, О. Дейнеко провели порівняльну характеристику принципів бюджетної політики країн ЄС та України в частині формування державних видатків. У своєму дослідженні вони навели принципи побудови бюджетної системи ЄС (єдності та бюджетної точності, щорічності, рівноваги, розрахункової одиниці, універсальності, специфікації, раціонального фінансового менеджменту та прозорості) та їхнє трактування щодо бюджетних видатків. З-поміж усіх наведених принципів привертає особливу увагу тлумачення принципів універсальності та раціонального фінансового менеджменту, які не мають прямих відповідників у закріплених в БКУ принципах бюджетної системи України. Застосування принципу універсальності щодо видатків бюджету ЄС означає, що погашення всіх взятих зобов'язань відбувається загалом за рахунок надходжень бюджету, при цьому неприпустимо корегувати видатки відповідно до доходів бюджету і навпаки та неприпустимо прив'язувати конкретні напрямки видатків до певних джерел надходжень [2, с. 49].

Вважаємо за доцільне висловити певні застереження щодо повно-цінного застосування принципу універсальності в Україні. На наш погляд, в умовах невисокого рівня бюджетної та податкової культури, узгодження окремих видатків з певними джерелами бюджетних надходжень сприяє повнішому розумінню населенням необхідності сплати податків та логіки використання коштів бюджету. Разом з тим виведення окремих напрямків видатків з-під універсальних правил формування видатків бюджету, які фінансуватимуться за рахунок загального обсягу ресурсів бюджету містить ризики неефективного використання коштів, необґрунтованого лобіювання проектів та інших зловживань з бюджетними коштами. З огляду на це, застосування механізму закріплення певних джерел доходів за наперед визначеними напрямками використання коштів може застосовуватися лише в обмежених випадках, коли це обґрунтовується необхідністю

знаходити суспільний консенсус у забезпеченні сталості здійснення важливих видатків.

Вчені звичайно наголошують на необхідності застосування принципів бюджетної системи щодо видатків бюджету. Ю. Радіонов при цьому вказує на необхідність врахування при формуванні видатків бюджету принципів науково обґрунтованої прогнозованості діяльності та ефективності управління й використання ресурсів [4, с. 23]. Попри те, що зміст перелічених принципів автором в дослідженні нерозкрито, все ж акцентування на формуванні видатків бюджету на засадах наукового обґрунтування дуже важливо для організації бюджетного процесу. Не менш вагомим для побудови раціональної системи використання коштів є вказівка на необхідності досягнення ефективності з врахуванням на обидвох важливих аспектів бюджетних видатків – управління та використання ресурсів.

Автори посібника Світового банку з менеджменту публічними видатками обґрунтовують доцільність побудови такого управління на загальних принципах бюджетування та фінансового менеджменту:

- комплексності та дотримання дисципліни (принцип комплексності передбачає застосування цілісного підходу до дослідження проблем та застосування найбільш оптимального механізму їх вирішення з використанням бюджетних ресурсів; принцип дисциплінованості забезпечується процедурою дотримання фінансової консолідації та процедурами узгодження ініціювання видатків бюджету;

- легітимності (необхідність погодження управлінських рішень у бюджетному процесі з політичними суб'єктами, профільними асоціаціями та громадськістю);

- гнучкості (місце ухвалення рішень має бути наближене до точки з найповнішою інформацією, безпосередні керівники мають бути наділені повноваженнями щодо ухвалення оперативних рішень щодо використання коштів бюджету за умови забезпечення прозорості та дотримання затверджені стратегії);

- передбачуваності (важливо забезпечити сталість стратегічної політики та належне фінансування поточної політики; баланс між короткостроковими та довгостроковими перспективами

забезпечується середньостроковим плануванням, розробленням програм та їхньою оцінкою);

–змагальності (розроблення політик щодо надання суспільних послуг доцільно здійснювати на основі правила «послуга за послугу» що передбачає перегляд та оцінку існуючої політики та вдосконалення продуктивності агентств);

–порядності (формування бюджету має відбуватися на основі неупереджених прогнозів доходів і витрат, доцільно уникати технічного чи політичного упередження, оскільки оптимістичні прогнози пом'якшують бюджетні обмеження щодо встановлення стратегічних пріоритетів і призводять до неспроможності ефективно та результативно реалізувати пріоритетні політики);

–прозорості і підзвітності (рішення та їхні обґрунтування, визначені результати та передбачені витрати мають бути доступними, зрозумілими та доведеними до ширшої спільноти) [9, с. 1–2].

На нашу думку, наведений перелік принципів запропонованих експертами Світового банку для управління публічними видатками є доволі збалансованим. Перевагою зазначених принципів є їхнє орієнтування на досягнення ефективного використання коштів бюджету, означення необхідних для цього ключових правил. Разом з тим, вважаємо наведений склад принципів все ж неповним, оскільки він не містить вказівок про необхідність дотримання законності при здійсненні бюджетних видатків, потребу в узгодженні видатків певного бюджету з видатками інших бюджетів та ін. До того ж тлумачення окремих з наведених принципів є доволі загальним та нечітким, що не сприятимуть побудові на їхній основі чітких процедур формування та виконання видатків бюджету.

Експерти МВФ Б. Поттер та Дж. Діамонд акцентують увагу на трьох принципах, який необхідно дотримуватися при формуванні видатків бюджету: щорічність, єдність та універсальність [8, с. 13–14]. Розширений перелік базових принципів, важливих для формування видатків бюджету, які були розроблені та вдосконалені протягом багатьох років, але зберегли свою сталість, наводить економіст Світового Банку А. Шик. До них належать: комплексність (бюджет має включати всі доходи та витрати); точність (бюджет має фіксувати фактичні

операції та потоки); щорічність (бюджет має охоплювати фіксований період часу, як правило, один фінансовий рік); повноваження (державні кошти повинні витрачатися відповідно до закону); прозорість (влада має своєчасно публікувати інформацію про прогнозовані та фактичні витрати) [10, с. 4]. Попри те, що наведений набір принципів носить рамковий характер та не містить вказівок на необхідність ефективного використання бюджетних коштів, його цінність полягає в тому, що вказано на такі важливі аспекти, які забезпечують співмірність видатків бюджету, у тому числі в міжнародному контексті, як точність та щорічність. Це важливо з огляду на тенденції глобалізації та інтеграції державного й недержавного секторів економіки, доцільності запровадження уніфікованого обліку видатків не лише в різних державах, а й різних секторах економіки. Цінним у дослідженні А. Шика є пряма вказівка на необхідність реалізації принципів формування бюджету в докладних правилах і процедурах бюджетування, що забезпечують їхню реалістичність.

Корисними для побудови бюджетних видатків, особливо в умовах проведення трансформацій, є обґрунтовані Р. Алленом та Д. Томасі десять принципів реформування бюджету [7, с. 26]. Суть принципів зводиться до забезпечення попередніх умов для досягнення успіху в запровадженні комплексу бюджетування орієнтованого на результат, а саме – пріоритетний розвиток середовища, що вимагає результативності перед запровадженням бюджетування орієнтованого на результат, досягненні належної бюджетної дисципліни формування та виконання видатків у традиційній моделі формування та виконання бюджету, дотримання послідовності у налагодженні належного зовнішнього контролю, внутрішнього контролю та запровадженні управлінської відповідальності, запровадження практики складання бюджету заходів перед запровадженням результативноорієнтованого бюджету. Пропонуючи принципи успішного реформування підходів до планування та виконання видатків бюджету, науковці не запропонували критеріїв встановлення готовності визначених етапів, які виступають передумовами для успішного здійснення необхідних змін.

Особливу цінність для наукового дослідження принципів формування і виконання видатків бюджету мають документи

Європейського Союзу, якими затверджено бюджетні правила та процедури. Вони не лише є втіленням Західної фінансової думки, а й уособленням європейської традиції ставлення до суспільних ресурсів. Серед усіх міжнародних правових актів вирізняється рівнем розробленості та деталізації принципів бюджету Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, ЄВРАТОМ) 2018/1046 від 18.07.2018 р. про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу. Розділ II зазначеного регламенту присвячено бюджету та бюджетним принципам, серед яких зазначено дев'ять принципів (принципи єдності та достовірності бюджету; принцип щорічності; принцип збалансованості; принцип розрахункової одиниці; принцип універсальності; принцип деталізації; принцип розсудливого управління фінансами та результативності та принцип прозорості) [5].

Серед усіх принципів вирізняється своєю оригінальністю та рівнем деталізації розкриття його змісту принцип розсудливого управління фінансами та результативності. Декомпозиція цього принципу проявляється у трьох більш детальних принципах:

- принцип ощадності (передбачає щоб установи ЄС використовували ресурси своєчасно, в належній кількості та якості та за найкращою ціною);

- принцип ефективності (потрібно досягати найкращого співвідношення між залученими ресурсами, виконаною діяльністю і досягненням цілей);

- принцип дієвості (стосується досягнення визначених цілей в результаті виконуваної діяльності) [5].

Цінність згаданого вище Регламенту Європейського Парламенту і Ради полягає ще й в тому, що крім загальних бюджетних принципів документ містить ще й спеціальні принципи. Наприклад, передбачено, що стосовно договорів у закупівлях і концесіях необхідно дотримуватися принципів прозорості, пропорційності, однакового ставлення та недискримінації. Іншою статтею визначено специфічні принципи, яких слід дотримуватися при наданні грантів: однакового ставлення; прозорості; спільного фінансування; заборони кумуляції та подвійного фінансування; заборони ретроактивності та неприбутковості [5].

Таким чином, у Регламенті Європейського Парламенту і Ради представлений весь спектр принципів спрямованих не лише на забезпечення уніфікованого підходу до управління Бюджету ЄС, а й забезпечення ефективного використання бюджетних коштів. Варто при цьому зауважити, що наведені в документі принципи все ж не структуровані та не розміщені в цілісну систему принципів з чіткою ієрархією. Однак з огляду на всезагальний характер принципів сфера їхнього застосування може не обмежуватися Бюджетом ЄС і їх доцільно взяти до уваги при розробленні системи універсальних принципів бюджетних видатків. Важливість врахування зазначених принципів посилюється ще й на закріплену в Конституції України незворотність європейського та євроатлантичного курсу України.

На основі вивчення досвіду ефективного бюджетування у країнах Співдружності (політичне об'єднання 56 держав-членів, переважна більшість з яких є колишніми територіями Британської імперії) дослідники сформулювали 10 принципів, яких необхідно дотримуватися у бюджетному процесі [6, с. 14–15]. Вивчення їхнього змісту цінне для розуміння бачення дослідників також щодо вимог до формування бюджетних видатків. Серед наведених принципів, на нашу думку, найбільший науковий інтерес мають такі з них:

- відображення загальної економічної політики держави;
- базування річного бюджету на визначеній середньо- та довгостроковій перспективі;
- прозорість бюджету та відкритість бюджетного процесу для участі зацікавлених сторін;
- достатність часу для інформованого обговорення в парламенті параметрів бюджету;
- забезпечення широкої доступності інформації про бюджет та передбачені результати протягом розумного періоду часу для інформування про обговорення
- широке охоплення відомостями про бюджет і передбачені результати та забезпечення розумного періоду часу для інформування про обговорення;
- покладення відповідальності за управління видатками не на політичних керівників урядових структур, а на службовців;

–забезпечення моніторингу прогресу результатів виконання витратків [6, с. 14–15].

Вважаємо, що наведений вище перелік принципів бюджетування спрямований на побудову ефективних демократичних процедур в управлінні бюджетними коштами. Ще однією перевагою досліджуваного набору принципів є передбачення не лише умов для успішного бюджетування, але й критеріїв їхньої достатності. Разом з цим, запропоновані принципи бюджетування все ж не спрямовані на забезпечення цілісного підходу до побудови системи ефективного використання бюджетних коштів.

Водночас економіст МВФ А. Премчанд пропонує поділити принципи бюджетних витратків на три групи (табл. 1). Вважаємо за недоцільне групувати принципи за ознакою приналежності до різних аспектів управління бюджетними витратками, адже наведені принципи є універсальними, а їхнє застосування стосується як різних складових управління бюджетними витратками, так і різних стадій бюджетного процесу. Однак склад принципів та їхнє трактування, на наш погляд, потребують прискіпливої уваги вчених і становлять важливий внесок у розвиток науки про витатки бюджету. Цілком обґрунтовано цей дослідник виокремлює принципи, спрямовані на забезпечення відповідального управління бюджетними витратками. До них, зокрема, належать принцип обачності, принцип врахування наслідків для макроекономіки, принцип забезпечення економічного та ощадного використання обмежених фінансових ресурсів [3, с. 37].

Наведені принципи мають особливо важливе значення в період досягнення бюджетними витратками великих обсягів. Особлива цінність заходів, які пропонує здійснювати А. Премчанд, полягає у виокремленні цілої групи принципів, призначених забезпечити інформацією про витатки бюджету. Це особливо важливо в умовах інформаційного суспільства для побудови дієвих комунікацій влади та суспільства у сфері використання бюджетних ресурсів. Безумовно, наявність розгорнутої інформації має важливе значення також для запобігання корупції й виникненню інших зловживань у фінансовій сфері.

Таблиця 1

**Принципи формування та виконання бюджетних
видатків за А. Премчандом [3, с. 37]**

Категорія	Принцип	Ціль, котрій слугує принцип
Вибір видатків	Обачності	Об'єктивне оцінювання перспективних доходів: чого можна досягти і з якими витратами
	Врахування макроекономічного впливу	Чітке визнання та оцінювання взаємозв'язку між бюджетом і економікою
	Встановлення пріоритетів і щорічне корегування	Встановлення пріоритетів з урахуванням згаданих вище оцінок та чітке визнання необхідних корегувань
Реалізація програм	Правильність	Використання коштів на цілі, затверджені законодавчими органами
	Економне використання	Економна, ефективна і дієва реалізація політики та програм
	Адекватність системи надання послуг	Наявність необхідних механізмів для забезпечення своєчасного і чіткого обслуговування
Інформація	Перевірка забезпеченості ресурсами	Наявність всебічного обліку та звітності, здійснення процесу, в межах якого обсяг вироблених послуг і доходи зіставляються з вартістю послуг одного періоду
	Співставності	Однотипні методи обліку та класифікації
	Своєчасності	Своєчасне одержання інформації для використання державними органами управління і суспільством

Слабким місцем складу принципів, який сформував А. Премчанд є відсутність у ньому тих принципів, котрі вказують на його суспільну належність і соціальну спрямованість видатків бюджету. На наш погляд, це негативно впливає на побудову комплексу орієнтирів бюджетної політики. В умовах демократичної форми правління це неможливо, оскільки саме громадяни та

їхні представники у владі справляють вирішальний вплив на формування витрат бюджету.

Провівши аналіз принципів формування видатків бюджету, які розробили дослідники, і критично оцінивши обґрунтовані в наукових працях принципи бюджетування, вважаємо за доцільне сформувати авторський комплекс принципів формування й виконання бюджетних видатків. Цінні поради для побудови системи принципів дає В. Андрущенко. Він зазначає, що з огляду на своє значення поняття «принцип» має відповідати високим вимогам щодо форми і змісту. До цих вимог належать такі:

- принцип має бути внутрішньо несуперечливим;
- принцип має відображати ясність та повноту змісту більш лаконічно;
- принцип має містити в собі ознаки обов'язковості;
- принцип має виражати оригінальну позицію автора принципу [1, с. 30].

Враховуючи сказане вище, запропонуємо комплекс принципів видатків бюджету, який можна враховуватися не лише у процесі наукового дослідження бюджетних видатків, а й в напрацюванні політики щодо використання бюджетних коштів. Авторське розуміння принципів видатків бюджету розкрито у табл. 2.

На нашу думку, базовим принципом формування й виконання бюджетних видатків є забезпечення захисту народу і держави. Враховуючи те, що всі державні видатки відображаються в її бюджеті, вони слугують єдиним інструментом фінансування базових суспільних благ, таких як оборона держави та забезпечення безпеки, протиепідеміологічний захист, подолання наслідків природних і техногенних катастроф та ін., наявність яких необхідні для збереження народу та держави.

Реалізація принципу забезпечення захисту народу і держави відбувається в межах концепції фінансиста останньої інстанції. В умовах кризових явищ різного характеру пріоритетним завданням бюджетних видатків є усунення причин таких явищ та успішне подолання наслідків. Прикладом системного підходу до реалізації принципу забезпечення захисту народу і держави є бюджетне фінансування

Цілей сталого розвитку, в яких передбачено комплексне реагування на ключові загрози для народів. Наявність розгорнутих індикаторів створюють передумови для моніторингу успішності застосування бюджетних видатків у реалізації зазначеного програмного документу. Ще одним свідченням практичної реалізації принципу забезпечення захисту народу і держави є бюджетне фінансування протидії військовій агресії та іншим гібридним загрозам.

Таблиця 2

**Комплекс основних принципів
формування й виконання бюджетних видатків**

Назва принципу	Тлумачення принципу
Принцип забезпечення захисту народу і держави	Бюджетні видатки – єдиний інструмент фінансування базових суспільних благ (оборона держави та гарантування безпеки, протиепідеміологічний захист, подолання наслідків природних і техногенних катастроф та ін.), наявність яких необхідна для захисту народу та держави.
Принцип легальності	Санкціонування бюджетних видатків у демократичних країнах має відбуватися народом або обраним ним у законний спосіб органом влади. Використання коштів бюджету має відповідати цілям, затвердженим представницьким органом влади.
Принцип інтегрованості	Формування та виконання бюджетних видатків необхідно здійснювати з урахуванням застосування інших інструментів фінансової політики держави для забезпечення суспільного добробуту та стимулювання економіки.
Принцип соціальної корисності	Бюджетні видатки мають задовольняти суспільні потреби. На всіх етапах формування й виконання видатками суспільні інституції повинні здійснювати визначальний вплив на спрямування бюджетних коштів.
Принцип економічного прагматизму	Видатки бюджету перебувають у взаємному нерозривному зв'язку з національною економікою. Тому використання бюджетних коштів призначене сприяти економічному розвитку, вирішенню системних проблем і посилювати конкурентоспроможність національної економіки у світовій економічній системі.
Принцип ефективності	Досягнення ефективності бюджетних видатків передбачає якомога повніше задоволення потреб населення у суспільних послугах, сприяння економічного розвитку та досягнення інших важливих цілей та забезпечення при цьому ощадливого й раціонального використання бюджетних ресурсів.
Принцип справедливості	Розподіл і використання бюджетних коштів не мають призводити до посилення майнової нерівності серед громадян, загострення міжтериторіальних дисбалансів чи приносити монопольну вигоду суб'єктам економічної діяльності.
Принцип відповідального використання	Великі обсяги ресурсів, що використовуються з бюджету, завжди генерують значні ризики різних зловживань. Тому система витрачання коштів потребує захисту від виникнення різних зловживань, у тому числі виявів корупції. Для цього потрібно створити дієву систему фінансового контролю за бюджетними видатками.

Джерело: складено автором

Фундаментальним принципом формування та виконання видатків бюджету, на нашу думку, є принцип легітимності. Іманентною ознакою бюджетних коштів у демократичній країні є їхня належність суспільству. Побудована система формування та виконання бюджету має враховувати принципову необхідність погодження суб'єктами, наділеними повноваженнями на здійснення видатків своїх дій у суспільства. Представницька модель демократії передбачає утворення офіційних органів влади, які, власне, від імені народу визначають граничні обсяги бюджетних видатків та правила їх здійснення, які обов'язкові для виконання виконавчими органами влади. Реалізація принципу легальності не обмежується лише вимогою до офіційного схвалення бюджетних видатків забезпечення представницькими органами влади, вона ще й підкреслює важливість суспільної підтримки діяльності органів влади щодо формування та виконання бюджетних видатків. Практична реалізація принципу легальності реалізується через запровадження та дотримання розвинутих інституцій демократичного управління бюджетними видатками.

Зміст принципу інтегрованості розкривається через сприйняття бюджетних видатків як одного з інструментів фінансової системи країни орієнтованої на вирішення важливих економічних і соціальних завдань, а не автономного інструмента. Дотримання зазначеного принципу під час формування та виконання бюджетних видатків передбачає врахування дії інших інструментів державної політики, спрямованих на покращення суспільного добробуту та стимулювання економічного розвитку. Видатки бюджету мають також відповідати пріоритетам реформування бюджетного сектору та спроможності останнього надавати якісні суспільні послуги. Важливо забезпечувати еластичність бюджетних видатків для того, щоб відповідати динаміці економічних і суспільних змін. Таким чином застосування принципу інтегрованості відкриває перспективи досягнення синергетичного ефекту. Прикладний аспект реалізації означеного принципу реалізується, зокрема, через бюджетне фінансування комплексних стратегічних планів та середньострокових програмних документів, при розробленні

яких враховано дію вертикальних та горизонтальних зв'язків відповідного органу влади, вплив зовнішнього середовища на бенефіціарів суспільних благ та зовнішні ефекти від витрачання бюджетних коштів для економічної системи.

Принцип соціальної корисності розкриває головне призначення бюджетних видатків у демократичних країнах. Дія принципу проявляється як у параметрах видатків бюджету, так і в процедурах їх формування й виконання. Використання бюджетних коштів має бути підзвітне і підконтрольне суспільству та характеризуватися високим критерієм справедливості, а владні суб'єкти повинні нести в тому числі політичну відповідальність перед суспільством за прийняті рішення. Практична реалізація принципу орієнтованості на суспільство реалізується шляхом запровадження й дотримання людиною центричних правил і процедур бюджетотворення та публічного звітування. Відповідність зазначеному принципу усіх без виключення бюджетних видатків досягається застосуванням результативних показників, які орієнтовані на висвітлення обсягу і якості надання суспільних потреб та визначення рівня задоволення їхніх отримувачів.

Принцип економічного прагматизму розкриває логіку побудови зв'язків бюджетних видатків з національною економікою. Його дія не обмежується застосуванням інструментів бюджетного стимулювання суб'єктів реального сектору економіки. Поширення принципу економічного прагматизму на усі видатки бюджету означає, зокрема, застосування там де це можливо конкурентних або умовно конкурентних підходів до розміщення бюджетних коштів. Ще однією важливою сферою застосування згаданого принципу є публічні закупівлі. Держава, будучи найбільшим замовником товарів, робіт і послуг, володіє чималим потенціалом стимулювання в країні конкуренції, поширення прозорих ділових відносин та зміцнення сталості й прогнозованості економічної політики. Реалізація принципу економічного прагматизму не має допускати дискримінації суб'єктів ринкової економіки чи надання їм привілейованого становища. При цьому важливо просувати національні інтереси у побудові конкурентоспроможної держави та зміцненню її позицій у міжнародному поділі праці.

Наріжним принципом формування та виконання бюджетних видатків є принцип ефективності. При використанні бюджетних коштів важливо досягати максимальної граничної споживної вартості суспільних послуг. При цьому важливо забезпечувати ощадливе використання бюджетних коштів з метою досягнення максимального співвідношення споживної граничної вартості до обсягу бюджетних ресурсів, спрямованих на їх надання. Враховуючи об'єктивні складнощі грошового визначення споживної вартості суспільних послуг, які звичайно надаються безоплатно, активно застосовуються підходи до оцінювання ефективності видатків бюджету на базі моніторингу прогресу в досягненні визначених цілей та очікуваних результатів.

Процес перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою видатків бюджету, в якому беруть участь політики та державні службовці супроводжується чималими ризиками, на мінімізацію яких спрямована дія принципу справедливості. Його застосування передбачає зважання на нерівномірність розподілу ефектів від використання бюджетних коштів між різними учасниками перерозподілу. Важливість зазначеного принципу пояснюється не лише вагомим морально-етичним сприйняттям ефектів бюджетних видатків членами суспільства, а й суто прагматичними результатами бюджетної політики для економічного та соціального розвитку країни.

Квінтесенцією принципів бюджетних видатків є принцип відповідального використання коштів бюджету. Суспільна приналежність бюджетних коштів та делегування повноважень органам влади на їх використання зумовлюють необхідність в неухильному дотриманні зазначеного принципу. В умовах розвиненої демократії практична реалізація зазначеного принципу забезпечується не лише розвиненим державним фінансовим контролем та дієвим внутрішнім контролем, а й всеохопним громадським контролем за формуванням та виконанням видатків бюджету.

Запропонований вище перелік принципів утворює цілісну систему підходів, які мають бути взяті за основу формування та виконання видатків бюджету. Сфера застосування розроблених принципів може бути доволі широкою. Їхнє використання в наукових дослідженнях сприяє не лише розвитку теоретичних концепцій

бюджетних видатків, а й аналізу адекватності політики витрачання коштів та формулювання пропозицій щодо її вдосконалення.

Література

1. Андрущенко В. А. Принципи оподаткування та їх протипоставлення. Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії (економіка, право). 2001. № 1(1). С. 30–37.
2. Дехтяр Н. А., Боярко І. М., Дейнека О. В. Порівняльна характеристика принципів реалізації бюджетної політики країн ЄС та України в частині формування державних видатків. Бізнес-інформ. 2013. № 8. С. 45–50.
3. Премчанд А. Управление государственными расходами. Вашингтон: МВФ, 1994. 280 с.
4. Радіонов Ю. Д. Інституціональна теорія в розвитку економічної науки. Економіка України. 2021. № 4. С. 30–50.
5. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС, ЄВРАТОМ) 2018/1046 від 18.07.2018 р. про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу, про внесення змін до регламентів (ЄС) № 1296/2013, (ЄС) № 1301/2013, (ЄС) № 1303/2013, (ЄС) № 1304/2013, (ЄС) № 1309/2013, (ЄС) № 1316/2013, (ЄС) № 223/2014, (ЄС) № 283/2014 та Рішення № 541/2014/ЄС та про скасування Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18#Text.
6. Guidelines for public financial management reform. London: Commonwealth Secretariat, 2005. 36 p.
7. Managing Public Expenditure. A Reference Book for Transition Countries: ed. R. Allen, D. Tomassi. Paris: SIGMA, 2001. 500 p.
8. Potter B. H., Diamond J. Guidelines for Public Expenditure Management. Washington: IMF, 1999. 69 p.
9. Public expenditure management handbook. Washington: The World Bank, 1998. 178 p.
10. Shick A. A Contemporary Approach to Public Expenditure Management. World Bank Institute. 1998. 137 p.